

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่า การอธิบายหรือการสอน วิธีที่จะทำให้ผู้รับฟังเข้าใจง่ายวิธีหนึ่งคือ วิธีการนำเอาสิ่งที่ต้องการจะพูด หรืออธิบายนั้นไปเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งผู้ฟังทราบหรือเข้าใจแล้ว ที่ต้องทำเช่นนี้ เพราะสิ่งที่ผู้ฟังได้ฟังนั้น ผู้ฟังอาจไม่เคยเห็น ไม่เคยทราบมาก่อน แต่หากนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เขาทราบหรือเห็นมาก่อน ย่อมจะทำให้เขาเข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น วิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า วิธีอุปมา-อุปไมย หรืออย่างที่เรียกกันว่า "อุปมาโวหาร" จนชาวชมพูทวีปเข้าใจถึงวิธีการอันนี้มานานแล้ว โดยเหตุนี้ การสอนต่าง ๆ ของชาวชมพูทวีปจึงเต็มไปด้วยคำเปรียบเทียบ หรือการ เปรียบเทียบ ตัวอย่างอันนี้จะเห็นได้จากคำสอนในศาสนาต่าง ๆ ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในชมพูทวีป เช่น ศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนา ศาสนาเชน และในตำราคำสอนที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น คำสอนในทีโอบเทศ เรื่องอุปมานั้นชาวชมพูทวีปถือเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่ต้องเรียนรู้ เพื่อประโยชน์แก่การแต่งหนังสือ บรรยายและสนทนา โดยเหตุที่พระพุทธศาสนามีคำอุปมาอยู่มาก แต่ยังมีได้จัดเป็นหมวดหมู่ จึงคิดว่าถ้าได้คัดออกมา นำมาแยกออกเป็นหมวดหมู่ จัดประเภทของคำอุปมา น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษามาก ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงได้ตกลงใจทำขึ้น และที่เลือกทำเฉพาะพระไตรปิฎก โดยมีเหตุผลดังต่อไปนี้

1. คำสอนในพระไตรปิฎกเป็นพระพุทธรูป การนำเอาคำอุปมาที่เป็นพระพุทธรูปโดยตรงมาแสดง จึงน่าจะมีประโยชน์ต่อการที่จะเข้าใจถึงลักษณะต่าง ๆ ของสังคมสมัยพุทธกาล

2. พระไตรปิฎกเป็นที่รวมคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนากลับเป็นรุ่นหลังพระไตรปิฎก คือเป็นคำอธิบายข้อความในพระไตรปิฎกโดยตรงหรือได้รับอิทธิพลจากพระไตรปิฎก เช่น อรรถกถาหรือปกรณ์วิเสสอื่น ๆ

1.2 การสำรวจการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งได้กระทำมาแล้ว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอุปมา-อุปไมยโดยตรงไม่มี แต่ที่เกี่ยวข้องกับคำอุปมา-อุปไมยก็มีบทความเรื่อง อุปมาการเปรียบเทียบของนาวาอากาศเอก แยม ประพัฒน์ทอง พระคัมภีร์สุโขชาดงการ ของพระมหาสามีสังฆรักชิต ปญฺญจสุทฺธิ อรรถกถาของมัชฌิมนิกายภาคหนึ่ง และบางส่วนของหนังสือพระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของนักปราชญ์ต่าง ๆ จัดพิมพ์โดย The Pali Text Society

1.3 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1.3.1 เพื่อนำเอาคำอุปมาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมารวบรวมไว้ในที่แห่งเดียวกัน

1.3.2 เพื่อศึกษาถึงสิ่งที่น่าสนใจในการอุปมานั้นว่า มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ต่อชาวอินเดียนสมัยพุทธกาล

1.4 ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ คาดว่าจะให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1.4.1 คำนอักษรสาศตร์ แสดงให้เห็นส่วนวนโวหารและวิธีการนำเอาข้อเปรียบเทียบ และสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาใช้อธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม

1.4.2 คำนวิชาการศึกษา (ในค่านวิธีสอน) แสดงให้เห็นพุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ

1.4.3 คำนวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นข้ออุปมาซึ่งสะท้อนสภาพของสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนอินเดียนสมัยพุทธกาล ซึ่งมีอิทธิพลต่ออารยธรรมและวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างมาก

1.4.4 ค่านสาขารณธรรม แสดงให้เห็นถึงความนิยมและวิธีการใช้อุปมาต่างชนิด เพื่ออธิบายถึงคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันของอุปมา และยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลบางประการ ของสำนวนอุปมาภาษาบาลี ที่มีต่อสำนวนอุปมาในภาษาไทยด้วย

1.5 วิธีดำเนินการค้นคว้าวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นประเภทวิจัยข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ตั้งขึ้นหลักฐานที่เป็นหลักจึงได้แก่

พระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ 45 เล่ม ซึ่งจะต้องค้นคว้าและประมวลเอาข้ออุปมาที่มีอยู่นำมาแยกประเภท จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ขอเท็จจริงบางประการว่า ข้ออุปมาเหล่านั้น มีความสัมพันธ์ในแง่สังคม การดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของชาวอินเดียสมัยพุทธกาลอย่างไร และคัมภีร์สุโขธาอ้างการ ปัญญะสูตรนี้ อรรถกถาของมัชฌิมนิกาย และหนังสืออื่น ๆ นอกจากนี้ได้สอบถามหาความรู เจาะเพิ่มเติมจากท่านผู้รู้ในเรื่องที่ เกี่ยวข้อง ตลอดจนจึงนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ค้นคว้ามาได้ เสนอและปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ควบคุมการวิจัย แล้วจึงวิเคราะห์สรุปตามหลักฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย